

**O'ZBEKISTAN RESPUBLIKASI'
XALI'Q BILIMLENDIRIW MINISTR'LIGI**

**A`jiniyaz ati`ndag`i` No`kis ma`mleketlik pedagogikali`q
instituti`**

Qaraqalpaq tili ha`m a`debiyati` fakul`teti

Qaraqalpaq til bilimi kafedrasi`

**4 – kurs studenti Baltabaeva Gu`lmirani`n` Uli`wma til bilimi
pa`ninen**

wo`zbetinshe jumi`si`

Tema: Yeliklewishti woqi`ti`w

Pa`n woqi`wshi`si`:

f.i.k. S.Shi`nnazarova

No`kis-2015

Jobasi':

- ❖ **Kirisiw**
- ❖ **7-klassta yeliklewishlerdi woqi'ti'w metodikasi'**
- ❖ **1.1.Yeliklewishlerdin` ma`nisine qaray tu`rlerin woqi'ti'w**
- ❖ **1.2. Yeliklewish so`zlerdin` grammatikali'q o`zgesheligin woqi'ti'w.**
- ❖ **Juwmaq**
- ❖ **Paydalang`an a`debiyatlar**
- ❖ **Qosi'mshalar**

Yeliklewish soʻz shaqabiʼ ana tilimizde bir-birinen
ayiʼriʼm taʼrepleri menen woʻzgeshelenip turatugʻiʼn
soʻz shaqaplariʼ

- Yeliklewishler arnawliʼ aniʼq bir leksikaliʼq
maʼnige iye yemes. Bul haqqiʼnda ilimiy
aʼdebiyatlarda: «Yeliklewishler aniʼq
leksikaliʼq maʼnige yamasa grammatikaliʼq
maʼnige iye yemes, sonliʼqtan da maʼnili soʻz
shaqaplariʼna da, koʻmekshi soʻz
shaqaplariʼna da kirmeydi.

«Ha`zirgi qaraqalpaq tilinde so`zler:

- *I. Ma`nili so`z shaqaplari': atli'q, kelbetlik, sanli'q, almasi'q, ra`wish, feyil bayanlawi'shli'q so`z shaqabi'.*
- *II. Ko`mekshi so`z shaqabi': tirkewish, da`neker, janapay.*
- *III. Modal so`zler, tan`laq, yeliklewish dep bo`lip qaraladi'.»*

U.Yembergenov ta`repinen izertlengen. Woni'n` izertlewlerinin` juwmag`i` retinde, «Ha`zirgi qaraqalpaq tilindegi yeliklewish so`zler» dep atalg`an monografiyasi'n ha`m bir qatar ilimiy maqalalari'n woqi'p wo`tiwimizge boladi'. Wol joqari'da atap wo`tken monografiyasi'nda, yeliklewish so`zlerdi to`mendegishe bo`lip u`yrenedi:

- ❖ **Yeliklewish so`zlerdin` fonetikalı'q wo`zgeshelikleri.**
- ❖ **Yeliklewish so`zlerdin` grammatikalı'q wo`zgesheligi.**
- ❖ **Yeliklewish so`zlerden basqa da so`z shaqaplari'ni'n` jasali'wi'.**
- ❖ **Yeliklewish so`zlerdin` sintaksislik funktsiyasi'.**
- ❖ **Al, morfologiyani'n` son`i'nda bolsa, yeliklewishso`zlerdin` alfavit ta`rtibinde so`zligin usi'nadi'.**

Woqi'ti'wshi' yeliklewish so`z shaqabi'ni'n` wo`zgesheliklerin to`mendegishe tu`sindiriw kerek

- ❖ *Yeliklewishler de tan`laq so`zler si`yaqli` ma`nili so`z shaqabi`na da, ko`mekshi so`z shaqabi`na da kirmeytug`i`n wo`z aldi`na so`z shaqabi`. Wolar turmi`si`mi`zdag`i` ha`r tu`rli ko`rinis ha`m seslerge yeliklep ayti`ladi`.*
- ❖ *Mi`sali`: Ju`nleri **ji`lt-ji`lt** yetip juwi`p taralg`an atlarg`a qarag`an sayi`n qarag`i`n` keledi. Irashtag`i` putani`n` arasi`nan mi`lti`q **taq** yete qaldi`. Qay waq ko`rsen` de ustaxanada **pi`s-pi`s** ko`riw basi`w, **shi`q-shi`q-shi`q** sho`kkishin uri`w ti`nbaydi`.*
- ❖ *Bul mi`salda asti` si`zi`lg`an so`zlerdin` yeliklewish yekenligin wolardi`n` turmi`stag`i` zatlardi`n`, qubi`li`slardi`n` ko`rinisi menen seslerine yeliklep ayti`latug`i`n so`zler yekenligin ha`m bunday so`zler topari` yeliklewish so`zler dep atalatug`i`nli`g`i` tu`sindiriledi.*

*Yeliklewishlerdi basqa so`z shaqabi`nan ayi`ri`w ushi`n
to`mendegishe sali`sti`ri`w shi`ni`g`i`wi`n isletiw mu`mkin:*

✓ **Mi`sallar**

✓ **Dirildegen adam.**

✓ **Ji`lti`ldi` ko`rindi.**

✓ **Qorqi`p qalti`radi`.**

✓ **Jalt-jalt qaradi`.**

• **So`z shaqabi`**

• **qanday adam?
Kelbetlik**

• **ne ko`rindi? atli`q**

• **ne qi`ldi`? Feyil**

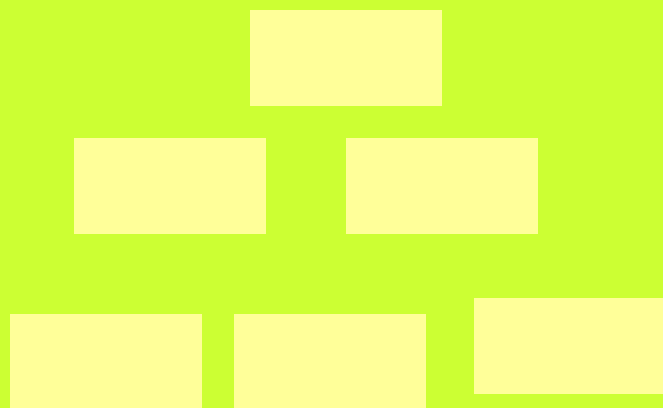
• **qa`ytip qaradi`?
ra`wish, si`n
pi`si`qlawi`sh**

Yeliklewishtin` quri'li'si' boyi'nsha tu`rleri

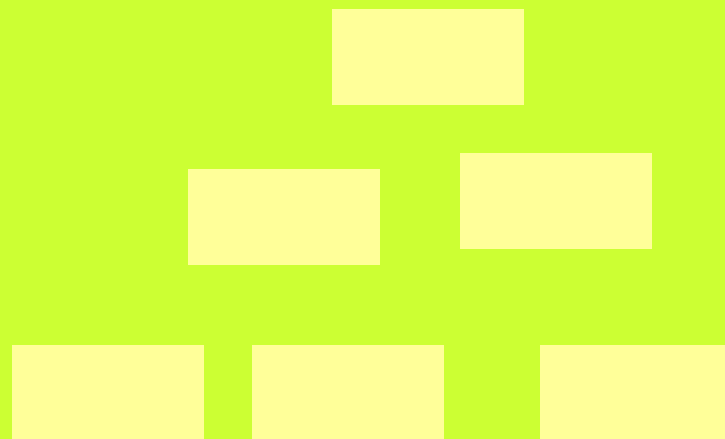
<i>Dara yeliklewish</i>	<i>Jup yeliklewish</i>	<i>Yeliklewish + yet (ko`mekshi feyil)</i>
ji'lt	ji'lt-ji'lt	ji'lt yetti
dir	dir-dir	dir yetti
gu`n`k	gu`n`k-gu`nk	gu`n`k yetti
pan`q	pan`q-pan`q	pan`q yetti

«Minara jasa» usi'li'ni'n` ko`rinisi:

• I topar

II topar

- **Yeliklewish so`zler**

- **buwdaq-buwdaq**
 - **api'l-tapi'l**
 - **bi'rsh-bi'rsh**
 - **wa-ha-ha**
 - **i'bi'r-ji'bi'r**
- **si'n`q-si'n`q**
 - **taqi'r-taqi'r**
- **wag`i'r-wag`i'r**
 - **shambi'r**
 - **shi'rp-shi'rp**
- **shu`ldir-shu`ldir**
 - **taltaq-taltaq**
 - **warq-warq**
 - **tars-tars**

- **Ma`nisi**

- **tu`tin shi'g`i'wi'**
 - **ju`riw**
 - **si'ni'w**
 - **ku`liw**
 - **bala**
 - **ku`liw**
 - **zat sesti**
- **adamni'n` so`ylesiwi**
 - **suw sesti**
 - **qamshi' sesti**
 - **so`ylew**
 - **ju`riw**
 - **qurbaqa sesti**
- **yesiktin` qag`i'li'wi'**

**Yeliklewish so`zler
morfolofiyali'q
quri'li'si'na qaray**

dara

jup

ta'kirar

- **1. Jup yeliklewishler:** tars- tars, api'r – tapi'r, shati'r – shuti'r, g`an`g`i'r – gu`n`gir. Jup yeliklewishler bir si'n`ari' ma`nili, yekinshi si'n`ari' ma`nili si'n`arg`a juplasi'p keletug`i'n kem ma`nili so`zlerden boladi'.
- **2. Ta`kirar ha`m jup yeliklewishlerdin` arasi'na defis qoyi'ladi'.** Ta`kirar yeliklewishlerge: shaq–shaq, g`i'r –g`i'r, du`sir –du`sir, bi'j –bi'j ha`m t.b.
- **3. Dara yeliklewishler:** tars, turs, bi'lsh, si'lq, shaq, taq, zi'n`q, pan`q ha`m t.b.
- **Sunday-aq sabaqli'qta yeliklewish so`zlerdin` sintaksislik xi'zmetine 2 si'pat, woni' morfologiyali'q tallaw ushi'n 2 saat aji'rati'lg`an**

DIQQATLARINIZ USHIN RAXMET!